

Тарзҳои нусхабардорӣ, ҷойивазкунӣ ва соқиткунии матнҳо

Дар Word амалиёти нусхабардорӣ, ҷойивазкунӣ ва несткунии матн ва фрагментҳои онро бо тарзҳои гуногун иҷро намудан мумкин аст. Яке аз тарзҳои хеле қулайи иҷрокунии ин амалиёт истифодабарии буфери мубодила мебошад. *Буфери мубодила (Буфер обмена - Clipboard)* – ин қисми махсуси хотираи ғаврии компютер мебошад, ки дар он информатсия муваққатан нигоҳ дошта мешавад. Информатсияи дар буфер маҳфузбударо якчанд маротиба аз нав истифода бурдан мумкин аст. Ҳангоми ба буфери мубодила равон намудани информатсияи нав информатсияи пешинаи он нест мешавад. Ҳамчунин буфери мубодила имконият медиҳад, ки информатсияи ба воситаи як программа сохташударо программаи дигар истифода барад. Ҳамин тавр, программаҳо метавонанд байни худ мубодилаи информатсияро барқарор намоянд. Барои бо буфери мубодилаи Word кор кардан тугмаҳои Панели асбобҳои стандартӣ хизмат мерасонанд:

- Хориҷкунӣ ба буфер (Удалить в буфер – Cut),

- Нусхабардорӣ ба буфер (Копировать в буфер – Copy),

- Гузоштан аз буфер (Вставить из буфера – Paste).

- Пахши тугмаи - фрагментиҷудокардашударо аз матн нест менамояд ва онро ба буфери мубодила ҷойгир мекунад.

- Пахши тугмаи - нусхаи фрагментиҷудокардашудаи матнро ба буфери мубодила равон менамояд.

- Пахши тугмаи - фрагменти дар буфер маҳфузбударо ба мавқеи қайдкардашудаи матн мегузорад.

Амалиёти номбурдаро бо ёрии командаҳои бандҳои менюи Word низ иҷро кардан мумкин аст:

1. *ба буфер равон кардани фрагмент.* Аз менюи барномави Word банди **ГЛАВНАЯ** (Таҳрир – Edit) ва дар зерменюи пайдогардида командаи **Вырезать** (Буридан – Cut)-ро интихоб менамоем.

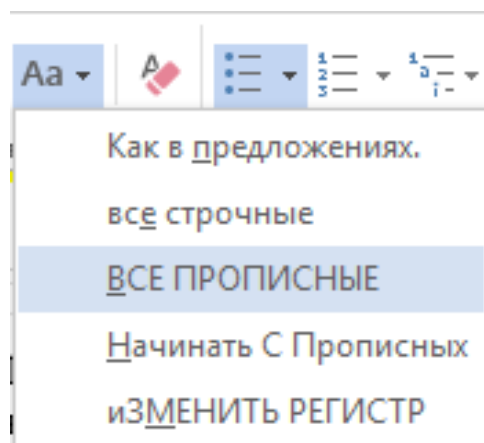
2. ба буфер нусхабардорӣ намудани фрагмент. Аз менюи барнома банди **ГЛАВНАЯ** (Таҳрир – Edit) ва дар зерменюи пайдогардида командаи **Копировать** (Нусхабардорӣ – Copy)-ро интихоб менамоем. 3. аз буфер бозгирифтани фрагмент ва ба ягон мавқеи матн гузоштани он. Курсорро ба мавқеи лозимии матн гузошта, аз менюи программа банди **ГЛАВНАЯ** (Таҳрир – Edit) ва дар зерменюи пайдогардида командаи **Вставить** (Гузоштан – Paste)-ро интихоб менамоем. 4. аз матн хориҷ намудани фрагмент. Пас аз ҷудо кардани фрагмент тугмаи **Del**-ро дар клавиатура пахш менамоем.

Ҳамаи амалиёти қайдкардашударо бевосита бо ёрии имкониятҳои клавиатура ва муш ҳам иҷро кардан мумкин аст. Масалан, пахши тугмаҳои **Ctrl** ва **Ins** амалиёти нусхабардории информатсия ба буфер, **Shift** ва **Ins** – аз буфер гирифтани информатсия, **Shift** ва **Del** – несткунии информатсия аз матн ва ба буфер раван кардани онро иҷро мекунад.

Барои фрагменти матнро аз як мавқеъ ба мавқеи дигар кўчонидан кифоя аст, ки аввал фрагментро ҷудо намоем ва баъд тугмаи чапи мушро пахшкунон онро то мавқеи нави матн лағжонем.

Дар раванди кор бо фрагментҳои матн баъзан тасодуфан фрагментҳои зарурӣ нобуд ё фрагментҳои нозарур ба матн ҳамроҳ карда мешаванд. Бояд дар хотир дошт, ки ҳар гуна амалиёти иҷрошудаи номатлубро зуд бекор кардан мумкин аст. Барои бекоркунии амалиёти иҷрошуда тугмаи - Бекоркунӣ (Отменить – Undo)-и Панели асбобҳои стандартӣ хизмат мерасонад. Барои аз нав барқарор кардани амалиёти бекоркардашуда бошад, тугмаи - Такроркунӣ (Повторить – Red) хизмат мерасонад. Ҳар ду амалиёти охиرونро ба воситаи тугмаҳои клавиатура низ иҷро кардан мумкин аст: **Alt BackSpace** – бекоркунӣ, **F4** – такроркунӣ.

Барои ба ҳарфҳои калон табдил додани ё дигар намуди тағйир додани матн аз банди **ГЛАВНАЯ** истифода бурда мешавад (Расми 1.12).

Расми 1.12. Равзанаи тағйирдиҳии матн

Қолаббандии абзатсҳо. Қолаббандии абзатсҳо аз амалиёти муайянкунии фосилаи байни сатрҳои онҳо ва байни абзатсҳои гуногун, муайянкунии фосилаи абзатсҳо нисбат ба канорҳои варақи коғаз, муайянкунии фосилаи сатри якуми абзатс нисбат ба канори чапи матн, интихобкунии тарзҳои росткунии матн дар саҳифаи чопӣ (аз чап, аз рост, дар марказ ва мунтазами паҳнкунии матн дар сатр) ва ғайра иборат аст. Баъзе аз ин амалиётро бо ёрии элементҳои идоракунии Панели асбобҳои қолаббандӣ ва қисми дигарашонро бо ёрии равзанаҳои махсуси робитавӣ иҷро намудан мумкин аст.

Дар саҳифаи чопӣ матни ҳуҷҷатро бо ёрии тугмаҳои идоракунии Панели асбобҳои қолаббандӣ ба танзим овардан мумкин аст:

 - росткунии матн аз тарафи чапи саҳифа (По левому краю – Align)

 - росткунии матн дар маркази саҳифа (По центру – Center)

 - росткунии матн аз тарафи рости саҳифа (По правому краю – Align Right)

≡ - мунтазам (баробар) паҳнкунии матн дар сатр (По ширине – Justified).

- мунтазам (баробар) паҳнкунии матн дар сатр (По ширине – Justified).

Барои дар экран ё варақ беҳтар ҷойгир намудани матни ҳуҷҷат баъзе истифодабарандагони компютер аз усули гузоштани пробелҳои (ҷойҳои ҳолӣ) иловагӣ истифода мебаранд. Бояд қайд намуд, ки ин усули кор чандон усули самаранок намебошад. Барои иҷрошавии ин мақсад асосан аз имкониятҳои гуногуни қолиббандиҳо истифода бурдан лозим аст. Масалан, тугмаи Фосила зиёд карда шавад (Увеличить отступ – Increase Indent) барои зиёд намудани фосилаи сарҳади чапи матни абзатс ба тарафи рост ва тугмаи - Фосила кам карда шавад (Уменьшить отступ – Decrease Indent) баръакс, барои кам намудани фосилаи сарҳади чапи матни абзатс хизмат мерасонанд. Муайянкунии характеристикаҳои абзатс. Барои зиёду кам намудани фосилаи байни абзатсҳо ва сатрҳои онҳо на аз усули партофтани сатрҳои ҳолӣ, бо усули паҳнкунии тугмаи **Enter**, балки аз имкониятҳои равшанаи махсуси робитагии Абзац (Абзатс – Paragraph) истифода бурдан лозим аст:

ГЛАВНАЯ ☉Абзац (Қолиб☉Абзатс – Format☉Paragraph). Пас аз дохил намудани ин команда дар экран равшанаи дар (расми 1.13) овардашуда пайдо мегардад.

Дар дохили майдончаи **Первая строка** (Сатри якум – First line)-и равшана калимаи нет (не - not) навишта шудааст. Ин информатсия гувоҳи он аст, ки ҳоло сатри якуми **абзатс** фосила надорад. Барои муайянкунии фосилаи сатри якуми абзатс тирчаеро, ки дар тарафи ростии майдонча ҷойгир шудааст, паҳш менамоем. Дар натиҷа рӯйхате пайдо мегардад, ки дар он ба ғайр аз калимаи нет боз калимаҳои **Отступ** (Фосила ба пеш) ва **Выступ** (Фосила ба қафо) мавҷуданд. Нишондиҳандаи мушро ба калимаи **Отступ** гузошта тугмаи чапи онро паҳш менамоем. Дар майдонча низ калимаи **Отступ** пайдо мегардад ва дар майдончаи дигаре, ки аз тарафи ростии ин майдонча

ҷойгир аст (на – ба), адади 1,25 см навишта мешавад. Ин адад фосиларо аз сарҳади чапи абзатс то ибтидои сатри якуми он нишон медиҳад. Ин ададро бо ёрии тирчаҳои дар тарафи рости майдончабуда каму зиёд намудан мумкин аст. Айнан ҳамин тавр, ҳангоми истифодабарии калимаи **Выступ** сатри якуми **абзатс** нисбат ба сатрҳои боқимондаи он ба тарафи чап ба миқдори 1,25 см мелағжад.

Дар расми 1.13 ҳамчунин майдончаи дигаре дида мешавад, ки дар қисми болоии он калимаи **Междустрочный** (Байни сатрӣ – Line Spacing) ва дар дохили он калимаи **Одинарный** (1 фосила – 1 Lines) навишта шудааст.

Расми 1.13. Равзанаи муайянкунии характеристикаҳои **фосила=6 пункт*2.1 мм** баробар аст. Барои иваз намудани фосилаи байни сатрҳои абзатс тирчаи дар тарафи рости майдончаҷойгирбударо паҳш

менамоем. Дар натиҷа рӯйхате пайдо мегардад, ки дар он ба ғайр аз калимаи **Одинарный** боз калимаҳои **Полуторный** (1,5 фосила – 1,5 Lines), **Двойной** (2 фосила – 2 Lines) ва ғайра оварда шудаанд. Мувофиқи таъби истифодабаранда ва талаботҳои чопи ҳуҷҷат яке аз ин калимаҳоро интихоб намудан мумкин аст.

Барои тағйир додани фосилаи байни абзатсҳо аз майдончаи **Интервал** (Фосила – Spacing) истифода мебаранд. Агар фосиларо пеш аз абзатс тағйир додан лозим бошад, он гоҳ ба адади майдончаи **Перед** (Пеш – Before) ва агар онро пас аз абзатс дигар кардан зарур бошад, он гоҳ ба адади майдончаи **После** (Баъд – After) тағйирот дохил меkunанд. Ин ададҳо бо пунктҳо чен карда мешаванд.

Баъзе амалиёти қолаббандии матнро бо ёрии хаткашҳои идоракунии горизонталӣ ва вертикалии барномаи ва инчунин муш иҷро кардан қулайтар аст. Масалан, аз имкониятҳои ин хаткашҳо истифода бурда қимати ҳошияҳои чап ва ростии матн, сатри якуми абзатс, мавқеҳои табулятсияи абзатс, ҳошияҳои болоӣ ва поёнии матн нисбат ба канорҳои варақ, фосилаи байни сатрҳо ва ғайраро тағйир додан мумкин аст.

1.13. Тарҳои асосии кор бо протсессори матнии Microsoft Word

Ба тарзҳои асосии кор бо протсессори матнии Microsoft Word дохил мешавад:

- тартибдиҳии ҳуҷҷат;
- дохилкунии матн;
- муқаририи матн;
- форматиронии матн;
- сабт намудани ҳуҷҷат;
- чопи ҳуҷҷат.

Тартибдиҳии ҳуҷҷат

Умуман, дар протсессори матнии Word ду намуди тартибдиҳии ҳуҷҷати нав пешбинӣ шудааст; дар асоси қолиби тайёр ё дар асоси

хуччати мавҷуд буда. Дар амалия, аксарияти тарзи якумро истифода бурда истодаанд.

Доҳилкунии матн

Протсессори матнии Word «кушиш» менамояд, ки амалиётҳои истифодабаранда то ҳадди имкон осон карда шаванд. Барнома чараёни кори истифодабарандаро «мушоҳида» намуда, дар ҳолатҳои зарурӣ маслиҳат ва ёрӣ дода метавонад. Дар речаи пахлуӣ чунин воситаҳои Word фаъол мебошанд:

- барномаи *Ёрдамчӣ* чараёни корро мушоҳида намуда, барои балаид намудани самаранокии он маслиҳатҳо дода метавонад;
- воситаи *Автоивазна мой* калимаҳои хато навишташударо аз луғат ба таври автоматикӣ ислоҳ намуда метавонад;
- воситаҳои санҷиши орфографӣ ва граматикӣ матнро дида баромада, дар олати мавҷудияти хатогӣҳо онҳоро нишон медиханд ва ба ислоҳнамоии он ёрӣ медиханд.

Доҳилкунии матн ба хуччати нав, ё ҳамчун илова ва тағйирот ба хуччати мавҷудбуда амалӣ шуда метавонад. Дар ҳама ҳолат, доҳилкунии матн ба таври оддӣ иҷро мегардад — рамзҳое, ки аз онҳо мати тартиб дода шудааст аз клавиатура пай дар пай доҳил карда мешаванд. Бо барабари ҳуруфчинии матн дар оинаи хуччат рамзҳои доҳилшуда пайдо шуда, ҳамин тавр матн электронӣ ба вуҷуд меояд.

Маълум аст, ки дар чараёни ҳуруфчинӣ курсори матнӣ ба мавқеи рамзи чорӣ ишора менамояд. Дар протсессори матнии Word курсор намуди хатчаи вертикалии милт-милт карда истодаро дорад, ки дар мобайни мавқеи рамзҳо воқеъ мебошад. Доҳилкунии рамзи нав курсорро ба мавқеи навбатӣ мегузаронад. Ҳангоми ба канори рости майдони кори расидани сатри рамзо, курсор ба таври автоматикӣ ба сатри оянда гузашта, мавқеи рамзи навбатиро ишора менамояд. Ҳангоми дар клавиатура пахш намудани тугмачаи **Enter** курсори матнӣ новобаста аз мавқеи худ ба сатри оянда мегузарад. Яъне дар ин вақт абзасти нав оғоз мешавад.

1.14. Навиштани ҳарфҳои калон ва хурд

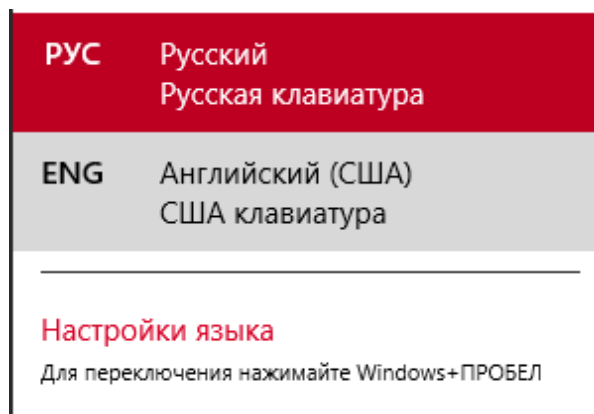
Ҳангоми дохилкунии матн пайваста иваз намудани регистри ҳарфо лозим меояд. Барон гузариш байни речаҳои дохилкунии ҳарфҳои калон ва хурд, тугмачаи клавиатураи **Caps Lock** истифода мешавад. Агар тугмачаи мазкур фаъол бошад, дар кунҷи болои тарафи рости клавиатура чароғаки ҳам ном фурзон шуда, аз клавиатура танҳо ҳарфҳои калон дохил карда мешаванд. Паҳши такрори ин тугмачаи **Caps Lock** чараёни дохилкунии ҳарфоро ба речаи муқаррарӣ меорад.

Истифодабарии тугмачаи **Caps Lock** барои дохилкунии калимаҳо ва ҷумлаҳои бо ҳарфи калон навишташуда мувофиқ буда, барои гузаштани ҳарфҳои калони алоҳида — масалан, ҳарфи калони ибтидоии ҷумла, на он қадар қулай аст. Барои чунин ҳолатҳо истифодабарии тугмачаи **Shift** мувофиқи мақсад мебошад. Агар тугмачаи **Shift** -ро пахш карда истода ҳарфи дилхоҳро дар клавиатура пахш намоем, ҳарфи калон ҳосил мешавад.

1.15. Гузариш байни алифбои русӣ ва англисӣ

Аксарияти ҳуҷҷатҳои имруза метавонанд дар забонҳои гуногун ва хусусиятҳои омодаанами системаи оператсионии Windows вобаста мебошад. Тарзҳои муқарарии гузариш байни забонҳои гуногун дар систем Windows чунин мебошанд:

- якҷоя пахши тугмачаҳои клавиатураи **Alt+Shift** (одатан тугмачаичапи **Alt** истифода мешавад):
- якҷоя пахши тугмачаҳои клавиатураи **Ctrl+Shift**:
- бо мушак интиҳоб намудани забон аз рӯйхати нишондихандаи забонҳо, ки дар лавҳаи масъалаҳо воқеъ мебошад Расми (1.14.).

Расми 1.14. Равзанаи ивазкуни забонҳо

1.16. Реҷаҳои азназаргузарони матн

Ҳуҷҷати таҳриршавандаро дар Word бо ёрии реҷаҳои гуногун аз назар гузаронидан мумкин аст, ки ҳар кадомашон нисбат ба дигар реҷаҳо бартарӣ ва камбудии худро доранд. Аслан чор реҷаи азназаргузарони матни ҳуҷҷатҳо мавҷуд аст: Муқаррарӣ (Обчный), Саҳифаченкунӣ (Разметка страницы), Сохторӣ (Структура), Ҳуҷҷати электронӣ (Web-документ).

Аз як реҷа ба реҷаи дигари азназаргузаронӣ ба воситаи пахши тугмаҳои дар қисми поёнии чапи равзанаи ҳуҷҷат (сатри Тасмаҳои тобдиҳии горизонталӣ) овардашуда гузаштан мумкин аст. Намуди тугмаҳои реҷаҳо бо баъзе тугмаҳои лавҳаи таҷҳизотҳо хеле шабоҳат доранд. Онҳоро аз ҳамдигар ба воситаи вазифаҳои онҳо ва мавқеи ҷойгиршавиашон фарқ кардан мумкин аст. Аз як реҷа ба дигар реҷа гузаштанро ҳамчунин бо ёрии фармонҳои банди **Вид** (Намуд) –и менюи Word иҷро кардан мумкин аст.

Реҷаи Муқаррарӣ (Обчный) барои иҷрокунии қисми асосии кор – дохилкунӣ, таҳриркунӣ ва қолиббандии матни ҳуҷҷат хеле қулай аст. Дар ин реҷа суръати кори Word нисбат ба дигар реҷаҳо тезтар аст. Ба воситаи ин реҷа қариб ҳамаи намудҳои қолиббандии матнро дидан мумкин аст.

Реҷаи Саҳифаченкунӣ (Разметка страницы) саҳифаҳои ҳуҷҷат дар экран он гунна инъикос карда мешаванд, ки гуё онҳо дар қоғаз ҷой шуда бошанд. Дар ин реҷа тамоми намудҳои қолиббандии матнро баръало дидан мумкин аст.

Сохторӣ (Структура) барои азназаргузаронӣ, сохтан ва тағйир додани сохтори ҳуҷҷат хизмат мерасонад. Сохтори ҳуҷҷат ин тарзи ҷойгиршавии қисмҳо ва зерқисмҳои ҳуҷҷат мебошад. Масалан, сарлавҳаҳои бобҳои китоб ва параграфу зерпараграф ҳои он бо ҳамроҳии қисми матне, ки ба онҳо таалуқ доранд, сохтори китобро ташкил медиҳанд.

Иерархияи сарлавҳаҳои китоби дилхоҳро дар мундариҷаи китоб дидан мумкин аст. Ба воситаи имкониятҳои ин реча ба экран танҳо сарлавҳаҳоро бароварда, матнеро, ки ба онҳо таалуқ дорад, муваққатан пинҳон кардан мумкин аст. Ҳамчунин тартиби дараҷаи сарлавҳаҳоро зиёду кам карда, бандҳои онро ба зербандҳо ва зербандҳоро ба бандҳо табдил додан мумкин аст. Дар мавриди аз як мавқеи ҳуҷҷат ба ба мавқеи дигари он кўчонидани сарлавҳаҳо ба таври автоматӣ ҳамаи зерсарлавҳаҳои ин сарлавҳа бо ҳамроҳии матнҳояшон ба мавқеи нав мекучанд.

Речаи Ҳуҷҷати электронӣ (Web-документ) барои аз экран хубтар хондани матни ҳуҷҷат пешбинӣ карда шудааст. Ҳуҷҷатҳои электрониро ба воситаи шабакаҳои компютерӣ интиқолшаванда маҳз дар ҳамин реча нигоҳ дошта мешаванд. Дар ин реча мафҳуми қолиббандӣ маънои аслии худро гум мекунад.